

УДК 398.8

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-3-13>

Тетяна ШНУРЕНКО,
 orcid.org/0000-0002-7468-1465
 кандидат мистецтвознавства,
 старший викладач факультету музичного мистецтва
 Київського національного університету культури і мистецтв
 (Київ, Україна) shnurenkotanya@ukr.net

ДОМІНІКА ЧЕКУН. ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ ПІСЕННОЇ ТРАДИЦІЇ ПОЛІССЯ

У статті розкривається феномен сучасної пісенної традиції Полісся. Відзначено, що фольклорна пісенна традиція є невід'ємним компонентом нематеріальної культури. Збереження її як «живої» виконавської практики, а не лише у вигляді аудіозаписів, є важливим завданням. Унаслідок того, що фольклорна спадщина різних регіонів України має неповторний і часто унікальний характер, її циркуляція в музичній практиці є край важливим чинником. Виконавська вокальна традиція, яка впроваджується в контексті культурного простору сьогодення, зафіксовані аудіоваріанти й нотний текст дозволяють транслювати традиції, звичаї, цінності й символічні коди, якими жили наші пращури. Проте впродовж останніх десятиліть зменшилась кількість співаків, які можуть поширювати народнопісенний матеріал у побутовій практиці. Серед виконавиць, що володіють майстерністю співу в автентичній манері й знають фольклорні пісенні джерела Полісся, виокремлюється Домініка Никифорівна Чеkun. Співачка має неповторний голос, який характеризується індивідуальною вокальною манерою, виразним тембром. У вокалі Д. Чеkun широко використовується мелізматика, глісандування, виводи. У фондах Національної суспільної телерадіокомпанії України міститься ряд записів Домініка Чеkun. Виконавиця, незважаючи на свій вік, виступає на концертах, навчає традиційного співу всіх охочих. Пісні в записі Д. Чеkun здобули визнання як в українському, так і у світовому музичному просторі. Зокрема, у 2017 році виконавиця отримала премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини України, у 2020 році – Орден Княгині Ольги III ступеня, а у 2021 році пісні у виконанні Домініка Чеkun були внесені до нематеріальної культури ЮНЕСКО. Збереження національної культурної спадщини є важливим завданням, яке можливе за умови запису й живого виконання народнопісенних джерел в їх автентичній формі.

Ключові слова: фольклор, пісня, Домініка Чеkun, Полісся, автентична манера, нематеріальна спадщина.

Tetiana SHNURENKO,
 orcid.org/0000-0002-7468-1465
 Candidate of Arts,
 Senior lecturer at the Department of Folk Song and Choral Art
 Kyiv National University of Culture
 (Kyiv, Ukraine) shnurenkotanya@ukr.net

DOMINICA CHEKUN. THE PHENOMENON OF THE MODERN SONG TRADITION OF POLISSYA

The article reveals the phenomenon of modern song tradition of Polissya. It is noted that the folk song tradition is an integral component of intangible culture. Preserving it as a “living” performance practice, and not just in the form of audio recordings, is an important task. Due to the fact that the folklore heritage of different regions of Ukraine has a unique character, its circulation in musical practice is an extremely important factor. Performing vocal tradition, which is implemented in the context of today’s cultural space, recorded audio options and musical text, allow us to broadcast the traditions, customs, values and symbolic codes that our ancestors lived. However, in recent decades, the number of singers who can distribute folk song material in everyday practice has decreased. Dominica Nikiforovna Chekun stands out among the performers who have the art of singing in an authentic manner and know the folk song sources of Polissya. This singer has a unique voice, characterized by individual vocal style, expressive timbre. D. Chekun’s vocals widely use melismatics, glistening, and “vivody”. The funds of the National Public Television and Radio Company of Ukraine (NSTU) contain a number of recordings by Dominica Chekun. The singer, despite her age, performs at concerts, teaches traditional singing to all comers. Songs recorded by D. Chekun have gained recognition in both Ukrainian and world music. In particular, in 2017 the singer received an award for preservation and protection of intangible cultural heritage of Ukraine, the Order of Princess Olga III degree in 2020, and in 2021 songs performed by Dominica Chekun were included in the intangible culture of UNESCO. Preservation of the national cultural heritage is an important task, which is possible under the condition of recording, preservation and live performance of folk song sources in their authentic form.

Key words: folklore, song, Dominica Chekun, Polissya, authentic manner, intangible heritage.

Постановка проблеми. Фольклор є важливою частиною музичної культури сьогодення. Попри розвиток різних напрямів музичного мистецтва, народнопісенний матеріал продовжує своє функціонування завдяки унікальним виконавцям, які виступають зберігачами культурного спадку минулих століть. Пісенна традиція Полісся транслюється через виконавську діяльність Домініка Чекун, чий внесок у збереження національних співацьких фольклорних традицій не можна недооцінювати. Наразі специфіка вокальної манери Д. Чекун і пісень з її репертуару не здобули ґрунтовного викладення в музикознавчому дискурсі, що й визначає необхідність надолужити таку прогалину.

Аналіз досліджень. Специфіка фольклору як культурного феномену окреслюється в публікації О. Бріциної. Особливості обрядових мелодій українців у контексті слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву розкриваються в працях І. Клименко. Специфіка родинно-побутових і суспільно-побутових пісень Східного Поділля аналізуються в статті А. Сторожук. Актуальні проблеми, які стосуються збереження фольклору та його трансляції, згадуються в роботі Н. Цюпи й П. Павлюченко. Екскурс у сучасне життя Домініка Чекун здійснено в публікації В. Молодія.

Мета дослідження – окреслити роль етновиконавиці Домініка Чекун у розвитку сучасної пісенної традиції Полісся. Мета передбачає викладення специфіки творчої діяльності Д. Чекун, визначення особливостей фольклорних пісень, які вона виконує, та їх впливу на сучасну музичну культуру України.

Виклад основного матеріалу. Фольклорна пісенна традиція є невід'ємним компонентом нематеріальної культури. Збереження її як «живої» виконавської практики, а не лише у вигляді аудіо-записів, є важливим завданням. Унаслідок того, що фольклорна спадщина різних регіонів України має неповторний і часто унікальний характер, її циркуляція в музичній практиці є вкрай важливим чинником. Виконавська вокальна традиція, яка впроваджується в контексті культурного простору сьогодення, зафіксовані аудіо варіанти й нотний текст дозволяють транслювати традиції, звичаї, цінності й символічні коди, якими жили наші пращури. Проте упродовж останніх десятиліть зменшилась кількість виконавців, які можуть поширювати народнопісенний матеріал у побутовій практиці. «У першій половині ХХ ст. ще співало село й місто, співали сім'ї, родини, співала Україна. Далі доля до народного співу була не надто ласкава. З різних причин майже припинився спів у побуті, що, на нашу думку, стало результа-

том втрати двох, а то й трьох поколінь співаків, які могли б продовжувати славні традиції народного виконавства» (Сторожук, 2018: 209). Розвиток міст, від'їзд молоді із селищ стали чинниками, які вплинули на те, що носіями традиційного фольклору залишились люди похилого віку, яких із кожним роком стає все менше. Виконавці, які володіють майстерністю співу в автентичній манері й знають фольклорні пісенні джерела, є зберігачами нематеріальної культури України. Серед таких унікальних представників вітчизняної музичної практики виокремлюється Домініка Никифорівна Чекун.

Д. Чекун – етновиконавиця, яка народилася 15 серпня 1936 року в селі Старі Коні Зарічненського району на Рівненщині. Ця частина Полісся межує з Білоруссю та далека від урбанізованих міст, адже поруч знаходяться ліси. За визначенням вітчизняної дослідниці фольклору І. Клименко, Полісся є «однією із зон «архаїчного поясу», відомою збереженістю культурних реліктів, у тому числі й давнього обрядового мелосу» (Клименко, 2020: 9). Домініка Чекун не мала спеціальної музичної освіти, перейняла вокальну манеру від своєї матері й бабусі, вивчивши багато пісень. Її трудова діяльність проходила в колгоспі. І під час роботи, і під час дозвілля Домініка Чекун любила співати. Поступово в селі сформувався гурток жінок, які разом із нею співали. Згодом цей інтерес до народної пісні привів до формування співацького колективу «Старі Коні», названого на честь села, в якому вони мешкали. Початок діяльності гурту припав на 1982 рік, до його складу входили Чекун Наталія Никифорівна, Чекун Домініка Никифорівна, Петровець Надія Яківна, Ковтунович Антоніна Миколаївна. Гурт виступав із концертами не лише в різних містах України (Києві, Одесі, Чернівцях), а й в інших країнах – Польщі, Білорусі, Росії.

Чималим є внесок Домініка Чекун у збереження та трансляцію нематеріальної культурної спадщини, адже співачка виконує пісні з її рідного регіону – північного Полісся – в автентичній манері. Зокрема, у фондах Національної суспільної телерадіокомпанії України (далі – НСТУ) міститься ряд записів Домініка Чекун. У період із 1970-х по 1990-ті роки провадилася компанія, яку здійснювали представники телерадіокомпанії Української Радянської Соціалістичної Республіки, щодо запису автентичного фольклору в різних регіонах. Компанія фінансувалась державою. У той час було записано багато пісень від Домініка Чекун, щоправда, у фондах радіо вона була записана як Дарія Чекун. Інформація щодо достовірності ідентичності виконавиці Домініка (Дарії) Чекун була перевірена автором статті під час роботи

у фондах НСТУ. Під час фольклорних експедицій дослідники позначають дату й місце, де було здійснено запис, прізвище й ім'я виконавця та іноді його вік. Виходячи з отриманих даних, було здійснено висновок щодо певної «адаптації» імені Домініка до простішого Дарія, поширенішого за радянські часи.

Коли йдеться про фольклор, варто згадати базові компоненти його виконавства, що полягають у традиційності, варіативності, синкретичності й колективності. Зокрема, варіативність може трактуватись як «здатність стереотипів до пластичності, яка забезпечує їх пристосування до контексту сучасного побутування» (Бріцина, 2013: 310). Форми побутування фольклору передбачають використання не лише мелодичного компонента, а й жестів, міміки й інших комунікативних засобів. І у складі гурту, і у своїх сольних виступах Д. Чекур прагне відтворити фольклор у його первинному автентичному вигляді.

Внесок Домініка Чекур у збереження та трансляцію пісенної традиції Полісся надзвичайно важливий. Серед композицій, які виконує співачка, можна відстежити наявність пісень, що належать до всіх фольклорних типів, поширених у культурі Полісся. І. Клименко виокремлює три функціонально-стилістичні групи, такі як:

«а) ранньотрадиційні наспіви (переважно пристосовані до певних ритуалів);

б) традиційна (старовинна) лірика (непристосовані або умовно пристосовані пісні);

в) мелодії пізньої традиції (їх можна хронологічно окреслити межами XIX–XX ст.)» (Клименко, 2020).

У багатьох піснях, що виконуються Д. Чекур, можна простежити наявність ладової перемінності, застосування мікромелізматики, глісандувань, використання складних метроритмічних формул. Усе це свідчить про їх давнє походження та належність до ранньотрадиційних наспівів.

Важливо відзначити, що Домініка Чекур здійснює виступи, незважаючи на свій досить поважний вік. Причому вони проходять у рамках важливих і вкрай урочистих для України подій. У 2018 році співачка брала участь у міжнародному проєкті «Поліфонія», що проходив у французькому соборі святого Володимира Великого в Парижі. У 2020 році в жовтні вона приєдналася до концерту в рамках проєкту «Ковчег Україна: музика», режисером-постановником якого виступив Андрій Водичев. Диригентом була відома українська мисткиня Оксана Линів. 22 серпня 2021 року Д. Чекур відкрила фестиваль «Ковчег Україна: 10 століть української музики», проведений із нагоди 30-річчя Незалежності України. Окрім

етновиконавиці, у фестивалі брали участь колективи, які також працюють у напрямках, дотичних до фольклору, зокрема «ДахаБраха», «Курбаси».

Учасники етногурту «Курбаси» навчалися у Д. Чекур, до якої вони приїжджали у 2019 році, аби перейняти її автентичну манеру співу. А вже восени 2019 року гурт «Курбаси» презентував збірку пісень у виконанні Домініка Чекур (нотний і літературний тексти), а також аудіодиск. Така подія сприяє збереженню нематеріальної спадщини та її просуванню в сучасній музичній культурі. Це є вкрай важливим задля збереження традицій співу в народній манері й виховання навичок серед молоді. У роботі вітчизняних дослідниць Н. Цюпи й П. Павлюченко підкреслюється необхідність впровадження системної методичної діяльності, яка б дозволяла транслювати вітчизняну народнопісенну традицію. «Наявною є потреба створення посібників, пов'язаних із забезпеченням матеріалу для самостійної роботи – поспівками, творами з різних регіонів України й інших країн» (Цюпа, Павлюченко, 2018: 175). Зазначимо, що Д. Чекур завжди радо відгукується на прохання навчити автентичної манери співу, ділиться своїми знаннями народних пісень. У неї переймали вокальні традиції Полісся не лише українські, а й закордонні, зокрема польські, фольклористи, історики й мистецтвознавці.

Пісні в записі Д. Чекур здобули визнання як в українському, так і у світовому музичному просторі. Зокрема, у 2017 році виконавиця отримала премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини України, у 2020 році – Орден Княгині Ольги III ступеня, а у 2021 році пісні у виконанні Домініка Чекур були внесені до нематеріальної культури ЮНЕСКО. Відзначимо, що пісні Д. Чекур стають частиною різних напрямів неакадемічної музичної традиції. Так, у композиції «Янголи» хіп-хоп гурту «ТНМК», записаній у 2018 році, використовувались фрагменти коліскової «Ой, люлі, люлі», проспіваної Домінікою Никифоровною, як із використанням аудіоефектів, так і в оригінальному звучанні. Ця ж композиція була творчо опрацьована композиторкою Веронікою Тормаховою, яка написала пісню «Коліскова» для чоловічого секстету а cappella «ConCord» у 2008 році, надихнувшись виконанням пісні «Ой, люлі, люлі» Д. Чекур.

Аналіз специфіки виконавської манери Д. Чекур засвідчує використання нею грудного звучання. Під час співу є досить незначне динамічне нюансування, широко застосовуються різні прийоми оздоблення музичного матеріалу. Це впливає на впровадження дрібної мелізматики,

глісандування. Особливість регіонального співу проявляється у використанні діалектної вимови, наявна специфічна тембральна фарба, яка є вкрай виразною та такою, що легко впізнається. Чекун часто застосовує такі прийоми, як недоспіваність, неочікувані зупинки, а також практику переривання слів. До її вокальної манери можна віднести такі характеристики, які притаманні для автентичних співаків: «використання співаками своєрідного оригінального розспіву голосних звуків, коли стає яскраво відчутною підкреслена своєрідна акцентуація розспівуваних складів» (Сторожук, 2018: 211).

Якщо визначити інші характеристики, які притаманні співу Домініка Чекун, то можна простежити використання тривалих звучань, які припадають на кінець фраз, – це так звані «виводи». Причому така практика притаманна саме для регіону Полісся. Витримані довгі ноти й досить значна динамічна шкала звучання мали сприяти відлякуванню злих духів. Це свідчить про давній характер походження пісень і манери їх співу. Саме в Поліссі зберігся осередок фольклору, який мало зазнав урбаністично-цивілізаційного впливу. «Домініка Чекун – одна з останніх виконавиць, від кого можна почути автентичні поліські пісні. Вони справді звучать по-особливому красиво, коли їх співають гуртом, коли голоси розходяться,

а наприкінці в «затягуванні» – знову сходяться» (Молодій, 2021). У багатьох піснях Полісся використовується багатоголосний спів, де кожен голос виконує свою партію, проте під час завершення пісні є поєднання їх в унісон. Такий спів демонструє зв'язок із містичним світом предків, їх віруваннями й уявленнями. І. Клименко відзначає, що на Поліссі практикують справжні антифони, зокрема у веснянках-закличках, які були записані в селі Старі Коні (Клименко, 2020: 18).

Висновки. Сучасна пісенна традиція Полісся є унікальним культурним феноменом. Полісся є регіоном, в якому збереглися автентичні фольклорні народнопісенні джерела. Вони транслюються та зберігаються завдяки діяльності виконавців. Серед носіїв традиційного фольклору Полісся варто згадати Домініка Чекун. Співачка має неповторний голос, який характеризується індивідуальною вокальною манерою, виразним тембром. У вокалі Д. Чекун широко використовується мелізматика, глісандування, виводи. Виконавиця, незважаючи на свій вік, виступає на концертах, навчає традиційного співу всіх охочих. Пісні в її виконанні є частиною нематеріальної культури ЮНЕСКО. Збереження національної культурної спадщини є важливим завданням, яке можливе за умови запису й живого виконання народнопісенних джерел в їх автентичній формі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бріцина О. Ю. Фольклор. Енциклопедія історії України. Т. 10 : Т–Я / Редкол. : В. А. Смолій та ін. ; Національна академія наук України ; Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2013. С. 310–313.
2. Клименко І. В. Обрядові мелодії українців у контексті слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву : типологія і географія. Київ : Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, 2020. Т. 1 : Монографія. 360 с. Т. 2 : Атлас. 100 с. + DVD.
3. Клименко І. В. Пісенність Полісся. URL: <https://www.polissia.com/pisnia.html> (дата звернення: 06.11.2021).
4. Молодій В. В. «Виводи» містичного Полісся. Автентичні пісні Домініка Чекун. 15 серпня 2021 року. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/vivodi-mistichnogo-polissia/> (дата звернення: 06.11.2021).
5. Сторожук А. І. Родинно- та суспільно-побутові пісні Східного Поділля як засіб формування самосвідомості особистості. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2018. Вип. 4 (95). С. 208–212.
6. Цюпа Н. П., Павлюченко П. Г. Актуальні питання виховання народної манери співу. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (54). С. 173–176.

REFERENCES

1. Britsyna O. Iu. Folklor. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Encyclopedia of the History of Ukraine]: Vol. 10: T-Ya / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, 2013. pp. 310–313 [in Ukrainian].
2. Klymenko I. Obriadovi melodii ukraintsiu u konteksti sloviano-baltskoho rannotradytsiinoho melomasyvu: typolohiia i heohrafiia [Ritual melodies of Ukrainians in the context of the Slavic-Baltic early traditional melody: typology and geography]. Kyiv: NMAU im. P. I. Chaikovskoho, 2020. Vol. 1: Monohrafiia. 360 s. Vol. 2: Atlas. 100 s. + DVD [in Ukrainian].
3. Klymenko I. Pisennist Polissia [Song of Polissya]. Available at: <https://www.polissia.com/pisnia.html> (data zvernennia: 06.11.2021) [in Ukrainian].
4. Molodii V. "Vyvody" mistychnoho Polissia. Avtentychni spivy Dominiky Chekun ["Conclusions" of the mystical Polissya. Authentic singing by Dominika Chekun]. 15.08.2021. Available at: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/vivodi-mistichnogo-polissia/> (data zvernennia: 06.11.2021) [in Ukrainian].
5. Storozhuk A. I. Rodynno- ta suspilno-pobutovi pisni Skhidnoho Podillia yak zasib formuvannia samosvidomosti osobystosti [Family and social songs of Eastern Podillya as a means of forming the self-consciousness of the individual]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 2018. Issue 4 (95). pp. 208–212 [in Ukrainian].
6. Tsiupa N. P., Pavliuchenko P. H. Aktualni pytannia vykhovannia narodnoi manery spivu [Current issues of education of folk singing style]. *Molodyi vchennyi*, 2018. № 2 (54). pp. 173–176 [in Ukrainian].